

Posudek oponenta disertační práce studenta Davida Vícha

“Bronzová industrie mladší a pozdní doby bronzové z ornice na pomezí východních Čech a severozápadní Moravy”

předkládané v roce 2023 na Ústavu pro archeologii Filozofické fakulty UK v Praze

I. Stručná charakteristika práce

Disertační práce PhDr. D. Vícha prezentuje a analyzuje soubor zhruba jednoho tisíce kusů kovové industrie střední až pozdní doby bronzové z pomezí východních Čech a severozápadní Moravy. Tento nálezový fond, shromážděný iniciativou autora opakovanou detektorovou prospekci zejména na otevřených sídlištích a pouze z ornice, byl podroben komplexní, zejména typochronologické a chorologické analýze.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Po odborné stránce je práce na velmi dobré úrovni. Přestože vypovídací schopnost a hodnota shromážděného nálezového fondu je handicapována vytržením z původních kontextů, podařilo se autorovi obsáhlou analýzou získat řadu zajímavých poznatků a nastínit možnosti dalšího výzkumu. Celkovou úroveň práce nicméně poněkud degradují vcelku zbytečné formální, jazykové chyby, kterým bylo možno předejít důkladnou korekturou textu.

1. *Struktura argumentace.*

Práce vykazuje celkem logickou strukturu; v prvním svazku je disertace včetně literatury členěna do 17 základních kapitol, v druhém svazku je prezentován detailní verbální katalog s převážně kresebnou dokumentací nálezů. Vzhledem k regionálnímu zaměření práce a výchozí, svým způsobem specificky redukováné pramenné základně je přítomnost osmé kapitoly, pojednávající o kulturním vývoji a dějinách studia doby popelnicových polí v okolních územích, poněkud redundantní, zejména pokud jde o jižní Moravu či Slovensko. To jsou trochu učebnicové a nic nového nepřinášející kapitoly, které lze nalézt v každé syntéze. Navíc pro vývoj na jižní Moravě jsou použity archaické a překonané termíny „velatická a podolská kultura“ (str. 22).

2. *Formální úroveň práce*

Nálezový fond zahrnuje veškerou kovovou industrii, nejen tedy bronzovou, ale minimálně také měděnou (analýzy složení ukazují, že většina slitků není bronzová, ale měděná), proto je současný název trochu zavádějící a bylo by vhodnější jej formulovat obecněji, tedy jako nikoliv bronzovou, ale jako kovovou industrii.

V samostatné kapitole jsou zpracovávány – byť poněkud minoritně - i nálezy střední doby bronzové, což by rovněž bylo vhodné promítnout do titulu práce, takže výstižnější název by celkově byl „Kovová industrie střední až pozdní doby bronzové...“.

Poněkud problematická je jazyková a stylistická úroveň práce. Autor se totiž nevyvaroval řady chyb (statisticky na každé třetí stránce) v syntaxi či interpunkcích, chybějících závorek, někdy včetně opakování stejných slov i slovních spojení a tzv. překlepů (např. str. 9, 10, 11, 12, 13, 19, 20, 21, 22, 26, 33, 34, 35, 38, 39, 46, 57, 62, 69, 82, 86, 90, 94, 96, 97, 104, 105, 110, 113, 114, 115, 117, 119, 127, 133, 135 aj.), vesměs tedy nedostatků, vzniklých nedostatečnou korekturou textu.

V seznamu literatury chybí u citace Vocel 1870 alfabetické rozlišení roku. Některé práce v seznamu literatury nemají správné řazení, např. u citací S. Stuchlíka mají být chronologicky nejprve publikace jeho samotného a pak ve spolupráci s jinými autory (Kolbinger, Šmíd).

Špatně je citována lokalita Hradisko u Kroměříže (na str. 16 jako Hradiště u Kroměříže).

U hrotů kopí (str. 57) doktorand uvádí, že tvarům se stupňovitě profilovaným listem věnoval pozornost tak H. Müller-Karpe, necituje zde ale ad hoc jeho konkrétní práci.

Ve slově báze musí být dlouhá samohláska (v disertaci opakovaně „baze“).

Na str. 60 je u jedné z jehlic odkaz na obr. 16: 45, na tomto obr. však číslování artefaktů končí u č. 41. Všechny podchycené formální, pravopisné a stylistické chyby jsem do původního textu zvýraznil žlutě.

3. Práce s prameny či s materiálem

Disertace pracuje s primárními a vlastními terénními průzkumy a výzkumy získanými prameny, a to téměř výhradně pomocí detektorů kovů. Problematika a praktická metodika využití této techniky v archeologii je podrobně a erudovaně zpracována v obsáhlé deváté kapitole, kde jsou reflektovány i zcela pragmatické aspekty jako jsou např. finanční náklady.

Výčet některých nálezů bronzových předmětů ze sídlišť (str. 34-36) není zcela relevantní, protože mnohdy jde o starší výzkumy (zejména na tzv. říšské dálnici) prováděné ještě nedostatečně kvalitní metodikou a drobné kovové artefakty mohly být při takto praktikovaných výzkumech snadno přehlédnuty. Je tak téměř nemožné stanovit poměr kovových artefaktů ze zahloubených objektů včetně zkoumaných sídlištních vrstev na jedné straně a ornice na straně druhé. Navíc autor sám poukazuje na skutečnost, že žádné sídliště nebylo před výzkumem podrobeno detailní detektorové prospekci, což ale např. pro lokality zkoumané v posledních letech při stavbě dálnic (např. Ivanovice na Hané) již tak úplně neplatí.

Typochronologickou a chorologickou analýzou se zabývá desátá a jedenáctá kapitola. Obě jsou zpracovány rutinním způsobem, s patřičnou akribií a na odpovídající úrovni. Některé typologické determinace jsou ale sporné, což vzhledem k silné fragmentarizaci artefaktů nepřekvapuje. Typologické určení artefaktu z Chornice 19 jako šídla (str. 55) není jisté, pokud je tupý konec lomový (což z kresby nelze poznat), měla by to být spíše jehla jehlice. Podobně lze zpochybnit určení některých zlomků čepelí nožů, konkrétně kus z Jevíčka – předměstí (str. 55, obr. 22: 5) je podle kresby opatřen jednostranným hřbetním žebrem a měl by tak představovat spíše hrot srpové čepelce. Nejisté je také určení zlomku nože z Čisté – Jiráskova údolí jako typu Baierdorf či Malhostovice (str. 56), na takovou klasifikaci je zlomek příliš nevýrazný.

Dnes již neplatí, že hroty kopí nejsou doloženy dříve jak ve stupni B D. Ze starších a publikovaných nálezů dokazovaly jejich výskyt již ve starší době bronzové kadlub na kopí z Josefova a kopí z dříve objeveného depotu Dyje 1 a nyní navíc z nově publikovaného depotu Dyje 2. K pinzetám (str. 81) lze doplnit ještě publikovanou (AR 2020) pěknou analogii z hrobu SMK v Mikulově, rovněž s lopatkovitě rozšířenými konci.

Závěr jedenácté kapitoly přináší chronologickou a chorologickou syntézu. Chronologicky citlivější taxony autor využívá pro upřesnění datování příslušných lokalit. Dále sledoval provenienci některých taxonů, kde rozlišil autochtonní složku od alochtonní, v níž byly identifikovány artefakty jednak západního, jednak zejména jihovýchodního původu.

Následně (kapitola 12) se autor věnuje analýze sídelního kontextu, a to i s ohledem na možné depoty a solitérní kusy (monodepozita). Za velmi podnětné lze považovat korelaci velikosti sídlišť a intenzity výskytu kovové industrie, z čehož autor správně usuzuje na rozdílná postavení sídlišť v sídelní struktuře. Podařilo se tak identifikovat některá regionální centra, a to včetně lokálních

metalurgických aktivit.

Pokud jde o kvantifikaci kovových nálezů na sídlištích (str. 95-97), pak převaha hrotů šipek v rámci militarií na sídlištích nepřekvapuje. Zcela jistě to odráží realitu, kdy luk a šípy patřily k nejběžnější bojovnícké výbavě (str. 96), nicméně je třeba se uvědomit, že šípky, popř. celé šípy, se oproti jiným bronzovým militariím snadněji ztrácely a po jejich použití byly hůře dohledatelné. Autor s něčím podobným počítá, avšak pouze mimo areály sídlišť (str. 97).

Čtrnáctá kapitola, pojednávající o fragmentarizaci, je metodicky poněkud vágní, protože míru původní destrukce nelze často odlišit od té neintencionální a postdepoziciční, způsobené sekundárními prostorovými transformacemi. Výskyt celých nástrojů a kruhových šperků na sídlištích sice může opravdu signalizovat rozrušený depot (str. 104), nicméně totéž platí i pro lokální koncentrace zlomků. Prostorová analýza rozptylu kovových artefaktů na sídlištích v patnácté kapitole žádné výraznější poznatky nepřinesla. Konstatovaná častější intaktnost ojedinelých nálezů v porovnání s nálezy sídlištními velmi pravděpodobně souvisí s tím, že většina takových solitérů náleží do náleзовé katagorie monodepozit.

Nikoliv bezdůvodně věnoval autor zaslouženou pozornost také slitkům, popř. koláčovitým ingotům, už proto, že tyto taxony patří v rámci mapovaného fondu na sídlištích k nejfrekventovanějším. Jejich přítomnost na sídlištích ale ještě nemusí automaticky indikovat metalurgickou aktivitu, protože mohly být předmětem mezikomunitní i dálkové směny a měly neopochybně značnou směnnou hodnotu. Jejich lokální koncentrace proto může vypovídat také o míře zapojení sídliště do směnných, až dálkových kontaktů, což se ostatně autorovi podařilo prokázat u některých taxonů zejména jižní až jihovýchodní provenience.

4. *Vlastní přínos*

PhDr. D. Vích pracoval se specifickým náleзовým autentickým souborem, který se vzhledem k absenci původních náleзовých kontextů a recentním redepozicím vyznačuje nízkou vypovídací hodnotou. Podrobil jej nicméně všestranné analýze, která přinesla řadu zajímavých a nových poznatků. K nim patří např. zjištění, že v typologickém spektru kovových artefaktů ze sídlišť jako nástroje dominují sekerky a srpy následované šperky, resp. jehlicemi. Jde tedy o předměty praktické denní potřeby na sídlištích. Typologickou strukturu tohoto fondu by bylo vhodné přesněji srovnat s typologickou skladbou kovového mobiliáře v záměrně sestavovaných náleзовých celcích, zejména v depotech; autor sám formuluje tuto otázku v závěru práce jako úkol dalšího výzkumu.

III. Dotazy k obhajobě

- při průzkumu lokalit v otevřené krajině byl zachycen jediný depot, tj. Sedlec 4? V severní části Malé Hané byl ze starších nálezů takto v otevřené krajině uložen např. dříve při orbě objevený depot Jevíčko 1, nově při detektových průzkumech např. depoty Šebetov 1 a Šebetov 4.
- jaký je v citacích literatury rozdíl mezi autorem používanými editorskými zkratkami edd a eds?
- na str. 12 se píše o archeologických výzkumech týkajících se „starší a pozdní doby bronzové“ – nemá být vzhledem k zaměření práce místo starší správně „mladší a pozdní doby bronzové“?
- vyplývá z této syntaxe – těchto dvou vět, že výskyt depotů kulminuje až ve starší železné?:
„V pozdní době bronzové vznikají první hradiště, jejichž výskyt kulminuje až ve starší době železné (Gediga 1982, 182-183). V této době rovněž kulminuje ukládání bronzových depotů (Blajer 2001).“

IV. Závěr

Přes výše uvedené většinou formální a jen okrajově odborné připomínky považuji disertační práci PhDr. D. Vícha za přínosnou a tematicky vysoce aktuální. Disertace splňuje požadavky kladené na tento druh vědeckých prací v oboru archeologie a její autor tak prokázal tvůrčí schopnost v dané oblasti výzkumu.

Předběžně proto klasifikuji předloženou disertační práci jako ***prospěl***.

3. 1. 2024

PhDr. Milan Salaš, CSc., DSc.